

Even uw aandacht...

Deze 'smaakmaker' laat u toe kennis te maken met dit werk.

Dit tekstfragment mag niet gebruikt worden voor opvoering. Het mag niet worden gedownload, afgedrukt of verder verspreid.

Indien deze smaakmaker u bevalt, raden we u aan het volledige toneelstuk te ontlenen en te lezen voor u tot de aankoop van boekjes voor opvoering beslist.

Veel leesplezier!

HERR LUDWIG

Toneelspel

door

Koen Vermeiren

1880

Bekroond met de Nestor de Tièreprijs 1995-1996

Toneelfonds J. Janssens

Antwerpen - 1996

Nr. 2234

OPVOERINGSRECHT

Het opvoeringsrecht wordt verkregen na aankoop van tenminste DRIE tekstboekjes bij de uitgever en na betaling van de verschuldigde auteursrechten aan:

S.A.B.A.M.
Aarlenstraat 75-77
1040 Brussel 4

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aankoopbewijs. Dit bewijs moet samen met een aanvraagkaart waarop plaats en datum(s) van opvoering werden ingevuld, minstens veertien dagen voor de opvoering(en) naar S.A.B.A.M. worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van gekregen, gehuurde, geleende of gecopieerde boekjes.

Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende auteursrechten met 100% verhoogd.

Voor Nederland wende men zich tot:

I.B.V.A "Holland"
Postbus 363
1800 AJ Alkmaar.

Wettelijk depot D/1994/220/64
ISBN 90-385-0339-3

cop. 1994 Toneelfonds J. Janssens/Koen Vermeiren

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Personages:

- Ludwig Wittgenstein (ong. 60j.)
- Joan Bevan, echtgenote van Dr. Bevan, bij wie Wittgenstein logeert.

Korte inhoud

De doodzieke filosoof Ludwig Wittgenstein (1889-1951) logeert in het huis van Dr. Bevan in Cambridge, waar hij drie dagen later zal overlijden. Gedurende die korte periode is hij in het gezelschap van Mevrouw Joan Bevan, die hem verzorgt en met wie hij praat over zijn leven, zijn werk, zijn ontgoochelingen. Het wordt een soort biecht waarin vooral de *mens* Wittgenstein op de voorgrond treedt.

Aanvangssituatie: 26 april 1951. Ludwig Wittgenstein (W) logeert in het huis van Dr. Bevan in Cambridge, waar hij drie dagen later zal overlijden. Zijn gesprekspartner is Mevrouw Joan Bevan (B), die hem verzorgt en met wie hij praat over zijn leven, zijn werk, zijn ontgoochelingen. Een soort biecht waarin vooral de *mens* Wittgenstein op de voorgrond komt.

***

(Sobere verlichting. Terwijl het publiek binnenkomt, zit W. aan tafel geconcentreerd te schrijven. Nu en dan vertoont hij tekenen van ergernis, doorstreept hij zinnen en verfrommelt beschreven bladzijden. Soms mompelt hij onverstaaanbare woorden. Wanneer het publiek neerzit, staat W. zuchtend op, loopt even tot aan het raam en legt zich dan neer op het bed. Even later komt B. binnen met een pakje. Wanneer ze ziet dat W. slaapt, legt ze het pakje op tafel en wil weer weg gaan. Maar ze loopt tegen een stoel aan, waardoor W. ontwaakt.)

W: Hmm...

B: Ik heb je wakker gemaakt. Het spijt me.

W: *(terwijl hij zich de ogen uitwrijft)* Oh, maar ik sliep niet.

B: Gelukkige verjaardag! En nog vele jaren. *(Ze geeft hem het pakje, maar W. neemt het niet aan.)*

W: *(streng)* Die zullen er niet meer komen.

B: *(pauze)* Gaan we vanavond naar het café?

W: Toch niet om een glas op mijn gezondheid te drinken? *(Daarna op een meer verzoenende toon)* Morgen misschien. Vandaag ben ik te moe. Ik heb veel nagedacht.

B: Waarover?

W: In ieder geval niet over mijn werk. Dat lukt niet meer. *(pauze)* Ik geloof dat het zover is.

B: Ik begrijp je niet.

W: Het moment dat ik niet meer zou kunnen werken, heeft me altijd angst aangejaagd. De vrees dat mijn lichaam mijn geest overleeft. 's Nachts doe ik geen oog meer dicht. En ik hoor stemmen die fluisteren en door elkaar praten. Woorden die ik niet versta. Misschien ben ik krankzinnig aan het worden.

B: Ach, onzin.

W: Het is niet de eerste keer dat ik met één voet in de waanzin sta.

- B: Je bent moe, dat is alles. (*Zet zich neer op een stoel en legt het pakje ongeopend op tafel*)
- W: (*na een pauze*) Ik hoop dat het niet te lang meer duurt.
- B: Wat?
- W: Dit leven. *Mijn* leven.
- B: En je boek?
- W: Zoals ik nu filosofer lijk ik op een oud vrouwtje dat voortdurend vergeet waar ze haar bril of haar sleutels heeft gelaten. Maar wie weet, misschien heeft iemand die zelf kan nadenken er ooit wel iets aan. (*zucht*)
- B: Wat ben je weer somber. (*pauze*) Wil je dat ik een kop thee voor je maak?
- W: (*Komt traag overeind en begint zijn slapen te masseren*) Daarstraks was Mining hier.
- B: Hermine? Je zuster?
- W: Ze zei iets wat ik niet verstond en wenkte me. Alsof ze mij opwachtte aan gene zijde. Maar ik kon geen stap verzetten.
- B: Je hebt gedroomd.
- W: Ja, maar het leek net echt. (*pauze*) Vreemd, dat je zoiets kunt zeggen. Ik bedoel, Mining *was* hier bij mij in de kamer, en toch is ze dood. Vind je dat niet gek?
- B: Iedereen droomt, daarvoor hoef je niet gek te zijn.
- W: Dat is het punt niet. Wie garandeert mij dat ik *nú* niet droom? Daar gaat het om.
- B: Dan dromen we allebei hetzelfde.
- W: Dat is evenmin zeker. Waarom zou deze kamer, dit bed, de stoel waarop jij zit, ja ook jij *zél*f geen illusie zijn waaruit ik straks met een schok ontwaak? Bij krankzinnigen is dat vaak het geval.
- B: Ja, maar jij bent niet krankzinnig. Ik weet dat het niet zo is, dat...
- W: (*staat op, geërgerd*) Dat betekent niets, wat je daar vertelt. Absoluut niets. Wie in zijn droom beweert dat het regent, ook al giet het op dat moment pijpestelen, heeft ongelijk. Wat heeft *weten* daarmee te maken. (*korte pauze*) Ik geloof je, dat is alles. Meer kan ik niet doen. (*begint te ijsberen*)
- B: Op die manier zijn we van niets meer zeker.

- W: Natuurlijk kan ik niet in ernst aannemen dat ik op dit moment droom, maar geef toe: het tegendeel is ook moeilijk te bewijzen. Ik zou bijvoorbeeld onder narcose kunnen zijn of in trance, of onder invloed van medicamenten of drugs. (*pauze, staat stil, kijkt in de richting van het publiek*) Ooit heb ik mij laten hypnotiseren, omdat ik dacht zo een beter inzicht te krijgen in sommige logische problemen. Wat een teleurstelling. Ik werd er alleen maar slaperig van. Het licht moet van binnenuit komen. (*pauze*) Ik herinner mij een discussie met Russell, die beweerde dat er geen neushoorn in de collegezaal aanwezig was, wat ik weigerde te geloven. Russell wond zich verschrikkelijk op. Je had hem bezig moeten zien. Hij keek waarachtig onder alle stoelen en banken, maar dat kon mij niet overtuigen. Hoe kun je in hemelsnaam *bewijzen* dat iets er niét is?
- B: (*Aarzelend*) En God dan?
- W: God? Die wordt ons als kind met de paplepel ingegoten.
- B: Wat een onchristelijke gedachte!
- W: Of misschien brengt het lijden ons tot God. Maar zeker niet het verstand. Daarmee krijg je geen toegang tot het geloof. Ik bedoel, niemand kan mij ervan *overtuigen* dat God bestaat. Een houding... een gedrag... daar heeft het meer mee te maken, geloven. Wie naar een rechtvaardiging voor zijn geloof zoekt, kan alleen bij zichzelf te rade gaan. En zoiets levert nooit een bewijs op. Nooit. (*Begint weer rusteloos heen en weer te lopen*)
- B: Toch zijn er veel mensen die er geen moment aan twifelen dat God bestaat.
- W: En dan? Je zou hun moeten vragen welke redenen ze hebben om niet te twifelen, dat zou je eerst en vooral moeten doen. Een gebrek aan twijfel is nog geen zekerheid. Je kunt iemand wel zoeken als hij er niet is, maar je zou hem in dat geval niet kunnen ophangen, begrijp je?
- B: En wat zou je iemand antwoorden die in het Laatste Oordeel gelooft?
- W: Het Laatste Oordeel... Ik zou hem niet kunnen tegenspreken, zoveel is zeker. Maar daar draait het nu juist om.
- B: Je zou hem dus gelijk geven?

- W: (*heftig*) Bijlange niet! Geen haar op mijn hoofd dat daaraan denkt. Wie in dat soort zaken gelijk wil halen, speelt vals. Hij is als iemand die tijdens het pokeren opeens een kaart te voorschijn tovert. (*pauze*) Weet je, ik heb er mij nog geen enkele keer op betrappt dat ik over een of ander toekomstig leven nadacht. En ook al deed ik dat, zou het dan niet precies hetzelfde zijn als nadenken over *dit* leven? (*pauze*) Maar dat ik word beoordeeld, ja, dat staat wel vast.
- B: Door wie dan wel?
- W: Door de anderen. En door, laten we zeggen, de God in mijzelf. Die kan ik niks wijsmaken, die weet wat ik heb gezegd en gedaan. Wie niet in staat is zo diep in zichzelf af te dalen, kan beter niet schrijven of filosoferen. Het zou verloren moeite zijn. Je moet je kunnen ontdoen van iedere persoonlijke trots, want daaronder zit de waarheid.
- B: Je bent te streng voor jezelf.
- W: (*staat stil*) Ik had een beter mens willen zijn, maar daarvoor is het nu hopeloos te laat. En ook de tijd waarin ik mijn boek zou kunnen schrijven zoals het mij voor ogen stond, is voorbij. (*pauze*) Het Laatste Oordeel moeten wij over onszelf uitspreken. (*pauze, komt weer in beweging, lijkt in zichzelf te praten*) Maar stel dat iemand beweert dat mijn kanker de straf is voor een slecht leven, wat zou ik hem kunnen antwoorden? Dat het niets uitmaakt of het hier al dan niet om een straf gaat? Dat ik hem niet begrijp? Wie ziekte als een straf beschouwt, denkt anders dan ik. Hij gebruikt het woord straf niet op dezelfde manier.
- B: Maar soms kun je een tegenslag wel als een straf aanvoelen.
- W: Toen jouw man eind februari de bestralingen en de hormonotherapie stopzette, omdat ze toch niets meer uithaalden, voelde ik alleen maar opluchting. Ik vond dat helemaal geen straf. En daarna heb ik zelfs gewerkt zoals nooit tevoren.
- B: (*na een pauze*) Ben je dan niet bang?
- W: Bang? Waarvoor? Angst voor de dood is het beste bewijs van een slecht geweten.
- B: Zo bedoelde ik het niet.
- W: (*Gaat tegenover B. aan tafel zitten*) Vroeger ja, toen heb ik vaak angst

gehad om te sterven vooraleer mijn werk af was. Verschrikkelijk was dat. Ik bad tot God opdat hij mij meer verstand zou geven. Vooral toen ik over de Logica nadacht. Want het leek of mijn geest een grens had bereikt waarachter het volslagen duister was. Alsof ik struikelend door lange, donkere gangen dwaalde op zoek naar een uitgang. Vreselijk (*zucht*). Maar tijd om mijn werk te verbeteren, heb ik niet meer. (*pauze*).

B: Maak je het pakje niet open? (*W. neemt het pakje en scheurt het papier. Wanneer hij ziet wat erin zit, stopt hij met uitpakken*)

W: Een elektrische deken.

B: Je hebt het toch altijd veel te koud, niet?

W: Ja, daar had ik vroeger geen last van. Het moet die bloedarmoede zijn. In Noorwegen liep ik kilometers ver door weer en wind. Dat zuiverde mijn gedachten. Misschien had ik in Skjolden moeten blijven, ik heb mij daar altijd gelukkiger gevoeld dan in Cambridge. Engelsen zijn zo saai, zo puriteins.

B: (*licht spottend*) Ongetwijfeld heel anders dan die trotse Weense Germanen. (*Opeens baadt de ruimte in een feestelijk licht, W. en B. verstarren beiden, terwijl luid een Weense wals van Strauss weerklinkt. Na enkele maten wordt de muziek bruusk afgebroken en doven de spots*)

W: (*boos*) Waarom zeg je zoiets? Wat bedoel je daar, in godsnaam, mee?

B: (*geschrokken van zijn reactie*) Niets, helemaal niets, ik wilde alleen maar zeggen dat...

W: (*opnieuw rustig*) Laat maar, het heeft geen belang wat je bedoelde. Niet meer...

B: (*na een langere pauze*) Heb je nog altijd geen honger?

W: (*schudt van neen*) Maar wil je dit boodschappenlijstje meenemen (*haalt een verfrommeld papiertje te voorschijn*), er staat een en ander op dat ik nodig heb.

B: Alweer van die houtskoolkoekjes en magere kaas? Waarom eet je nooit eens iets anders? Iets stevigere.

W: Mijn maag kan er niet meer tegen. Daarbij, eten heeft me nooit erg bezig gehouden. Het is iets wat je nu eenmaal moet doen. Het zijn de lange wandelingen die ik het meeste mis. De natuur in Noorwegen, de fjorden... In Cambridge is altijd te weinig zuurstof geweest

en in Oxford nog minder. Wie nadenkt of scheppend werk wil verrichten, moet zijn eigen zuurstof produceren. Wat heb je eraan de lucht van anderen in te ademen? *(pauze)* Maar misschien ben ik te perfect willen zijn.

B: Kwel jezelf niet zo. Laat anderen daarover oordelen.

W: De vrees niet of slecht begrepen te worden, dié kwelt mij vooral. Maar het is zinloos iemand iets uit te leggen wat hij niet begrijpt. De meesten hebben zaagsel in hun kop. *(pauze)* Filosoferen is waarschijnlijk nog het best te vergelijken met poëzie bedrijven. En hoe kun je iemand de betekenis van een gedicht laten *voelen*, als hij er geen zintuig voor heeft? Een goed gedicht kun je niet uitleggen. Je moet de woorden langzaam lezen en er als het ware van doordrongen raken, zoals van een melodie.

B: Of van een geloof?

W: Ik denk niet dat je God kunt vinden zonder tussen de regels te lezen. Maar soms weet je pas wat je hebt gezocht nádat je het hebt gevonden. Alsof de zin van iets je in een flits duidelijk wordt. Verder kun je niet gaan.

B: Misschien zoekt ieder op zijn manier naar iets wat zijn leven meer diepte geeft.

W: *(Staat op, loopt tot vlakbij het publiek, zucht, traag en somber)* Zelfs al meent iemand iets te hebben ontdekt dat opeens van vitaal belang lijkt, ook dan kan het niet veel méér dan een gevoel zijn, begrijp je? Sommige mensen denken dat ze een antwoord op hun levensvragen hebben gevonden, maar vergeten dat er een tijd is geweest waarin die oplossing hun ontbrak en dat ze toen toch óók leefden, en misschien zelfs gelukkiger waren. Waarin ligt dan het verschil? *(pauze)* Er bestaat geen levensraadsel en wie ernaar zoekt is als iemand die het paard dat hij berijdt, najaagt. Het *is* er, maar als hersenschim. *(Volle licht, terwijl de eerste maten uit Beethovens Vijfde Symfonie weerklinken, die daarna even abrupt weer afbreekt).*

B: *(Op een levendige, opgewekte toon)* Heb je het nieuwe Detective Story Magazine dat ik voor je heb meegebracht al gelezen?

W: *(Keert zich om naar B.)* Ik vond er niks aan. Het vorige was veel beter.

B: Wat jammer. Wil ik een paar oude nummers voor je halen?

- W: Heb je misschien 'Rendez-vous with Fear' van Norbert Davis in huis?
- B: Davis? Neen, het spijt me, daar heb ik zelfs nooit van gehoord.
- W: Probeer het te vinden en *lees* het. Ik heb bijzonder prettige herinneringen aan dat boek. Er zijn weinig misdaadverhalen die je ook kunt herlezen, maar Davis wel. Hij maakt je aan het lachen.
- B: Had ik het geweten, ik zou het voor je verjaardag hebben gekocht, in de plaats van die elektrische deken.
- W: Ja, humor kan ook hartverwarmend zijn. Ik geloof dat het een manier van kijken naar de wereld is. Alsof je tussen al het grijze opeens kleuren ziet schemeren. Godvruchtige mensen lachen te weinig. Ze zien alles door een sombere bril. (*trekt een grimas, dan op een heel andere toon*). Maar misschien moet je je wel ellendig voelen om in God te kunnen geloven. En maakt Hij zich daar juist vrolijk over.
- B: Waarom zou God genoeg scheppen in het ongeluk van de mensen? Dat begrijp ik niet, dat je zoiets kunt zeggen.
- W: Omdat hij anders geen reden van bestaan heeft. Wie gelukkig is, heeft geen God nodig. Die heeft genoeg aan zichzelf.
- B: Wat een treurige gedachte, en hoe onwaar. Want ik kan je wel zeggen dat ik God vaak dankbaar ben voor al het goede in mijn leven.
- W: Uit schrik dat het er op een dag niet meer zou zijn...
- B: Dat is nu echt het antwoord van een zwartkijker.
- W: Daarom is het nog niet minder juist. Misschien ziet de cynicus de wereld het best, maar of er daarmee ook te leven valt, dát is natuurlijk wat anders.
- B: Nu ja, jij bent de filosoof, jij zult het wel weten.
- W: (*Loopt naar de tafel en steunt er met beide handen op, al sprekend raakt hij steeds meer opgewonden*) Daar heb je het verdorie weer! Een filosoof wéét niets, Joan, hij is als iemand die verloren is gelopen en al tastend weer op de goede weg probeert te raken. Soms herkent hij dingen om zich heen, maar het volgende ogenblik is alles weer even vreemd. In de filosofie zijn er geen oplossingen. Het enige wat je kunt doen is problemen uit de weg ruimen.
- B: Zoals God...
- W: (*Staat weer rechtop, wrijft zich nadenkend over het voorhoofd*) Ik weet het

niet, misschien wel, ja. Als het christendom de waarheid verkondigt, dan zijn alle filosofische uitspraken erover in ieder geval verkeerd. Of althans onzinnig.

B: Wat spreek je soms een wartaal! (*Een spookachtig licht, er weerklinkt een fragment uit Schönbergs atonale muziek, die daarna minder luid wordt, maar nog duidelijk op de achtergrond hoorbaar blijft, terwijl W. spreekt*)

W: (*als in trance, orakelachtig, in de richting van het publiek*) Wanneer iets goed is, dan is het ook goddelijk. Maar het bovennatuurlijke kan enkel en alleen door zichzelf worden uitgedrukt. Daarvoor bestaan er geen woorden, want iedere vorm van religie ligt in het handelen. Voor sommigen is God de zin van het leven, maar wie erover wil spreken, schept niets dan bijgeloof. Hoe hoog de hartstochten ook door weer en wind worden opgejaagd, op de zeebodem blijft het altijd even kalm, en daar rust het geloof. (*pauze, op ieder woord een klemtoon, dreigend*) De kille dolk in de hand van de passie... Daarmee doorboor je het leven. (*de muziek van Schönberg blijft nog even naklinken, sterft dan samen met het spookachtige schijnsel weg. W. richt zich weer tot B.*) Weet je, een Wittgenstein kan alleen maar op twee manieren aan zijn einde komen: door kanker of door zelfmoord. Ik heb eigenlijk al geen keuze meer.

B: Misschien moesten we vanavond toch maar eens naar het café gaan. Het zou je goed doen, denk ik, want al dat gepieker helpt je niets vooruit.

W: (*meer tot zichzelf*) Heeft het dat ooit gedaan... (*op een luchtiger toon*) Wist je dat ik eigenlijk voorbestemd was om ingenieur te worden? Met die bedoeling stuurde mijn vader mij tenminste naar de Realschule in Linz. Maar wat was ik een slechte leerling.

B: Dat kan ik niet geloven!

W: Toch is het zo. Alleen voor godsdienst heb ik ooit een tien gehaald. Ik voelde mij daar diep ongelukkig, tussen dat vreemd gespuis. Maar mijn vader wilde het zo. En alles wat mijn vader wilde, gebeurde. Alsof hij god was. (*pauze*) Maar vroeg of laat wordt iedere god onttroond.

B: Mijn vader was ook streng. De hele opvoeding was vroeger anders.

- W: Daar gaat het niet om. Mijn vader dacht dat alles en iedereen te koop was en dat je mensen in een vorm kon gieten, zoals het staal in zijn fabrieken. *(pauze)* Maar mijn broers waren niet van staal. Hun dood heeft altijd als een zwaard van Damokles boven mijn hoofd gehangen. *(Op de achtergrond, een fragment uit een rustig pianoconcerto van Mozart, gedempt licht)* Ik herinner mij dat ik ooit – ik moet toen dertien of veertien zijn geweest – op een nacht wakker werd van muziek die van beneden kwam en heel het huis leek te vullen. Ik daalde voorzichtig de trappen af en trof Hans achter de piano aan. Hij zat in het halfduister en zijn vingers gleden koortsachtig over de toetsen, terwijl zijn gezicht een krampachtige uitdrukking vertoonde. Alsof hij met zichzelf vocht en iedere noot hem door merg en been ging. Ik geloof niet dat hij mij zag vóór de laatste klank was weggestorven en hij, verwaasd en sprakeloos, vanuit een andere wereld weer in de vertrouwde kamer terugkeerde. Dat beeld is mij altijd bijgebleven als één van ware hartstocht, van genialiteit. *(de pianomuziek klinkt alsmaar ijler, tot ze ten slotte helemaal oplost. Wanneer W. opnieuw begint te spreken, klinkt zijn stem hard en kil)* Maar hij moest en zou een industrieel worden. Zo wilde het vader.
- B: Wat is er met hem gebeurd?
- W: Dat weet niemand.
- B: Hoe bedoel je?
- W: Hij is naar Amerika gevlucht, net zoals mijn vader toen hij jong was. Maar Hans is nooit meer terug gekomen. *(pauze)* Pas veel later vernamen we dat hij als vermist was opgegeven na de overvaart van een of andere baai. Waarschijnlijk is hij overboord gesprongen, en verdronken.
- B: *(Brengt haar handen naar haar gezicht)* Verschrikkelijk! Maar je weet het dus niet zeker?
- W: Van Hans niet, neen. Maar wél van Kurt en van Rudolf. De één schoot zich een kogel door zijn kop toen de Eerste Wereldoorlog bijna was afgelopen, de andere slikte vergif in een Berlijns café terwijl de pianist zijn lievelingslied speelde. *Verlassen bin ich.* *(pauze)* Zo heb ik mij ook vaak gevoeld. *(pauze, waarin W. opnieuw aan tafel gaat zitten)* Ik heb de mensen altijd onuitstaanbaar gevonden.

- B: Maar Ludwig, zoiets mag je niet zeggen. Niet nu.
- W: De waarheid is altijd vreselijk. Daarom dat er zoveel wordt gelogen. Maar het ergste is het, wanneer je jezelf bedriegt. *(pauze)* Als jongens wilden mijn broer Paul en ik aansluiten bij een sportclub, maar in die tijd waren joden nergens meer welkom in Wenen. Ik was bereid mijn afstamming te verbergen. Paul echter niet, en dus werden wij geen lid. Hij had gelijk, weet ik nu. Hoe kun je ooit hopen iets te bereiken als je jezelf verloochent? Paul wist wat hij wilde: concertpianist worden, en zelfs toen hij, na de oorlog, zijn rechterarm miste, liet hij zijn droom niet los. Als krijgsgevangene knutselde hij een kartonnen klavier ineen, waarop hij iedere dag urenlang oefende, tot zijn ene hand het gemis van de andere overwon. Dàt is pas goddelijk!
- B: Wilskracht kan iemand ver brengen in het leven, dat is waar, maar soms is het niet genoeg. Je moet ook talent voor iets hebben.
- W: *(opgewonden)* Dat is het nu juist! Talent is een plicht. Een vloek! Wie het heeft is een uitverkorene die nog maar één enkele richting uit kan. Want alle andere wegen leiden hem weg van wie hij werkelijk is.
- B: Of zou moeten zijn?
- W: Dat is nog verschrikkelijker. *(pauze)* Soms gaan er jaren voorbij voor iemand beseft dat hij op een dood spoor zit. En daarna is het onherroepelijk te laat.
- B: Bedoel je dat je geen filosoof wilde zijn?
- W: Dat is het punt niet. Filosoferen is werken aan jezelf. Aan hoe je de wereld ziet, of beter: aan hoe je de dingen *wil* zien.
- B: Ze zeggen dat de oude Grieken alle belangrijke problemen hebben opgelost.
- W: En dan? Wat heb je aan antwoorden die je niet zelf hebt bedacht? *(pauze)* Je zou moeten kunnen leven alsof er geen God bestond. Dan pas zou de mens zijn ware gedaante tonen.
- B: *(geschrokken)* Het zou me nogal een hel worden!
- W: Ach, de verschrikkingen van de hel kun je makkelijk in één dag beleven. Meer is daar niet voor nodig. Maar er daarna mee verder leven, dat is wat anders. *(pauze)* Ik vrees dat mijn trots te lang heeft

standgehouden, als een gebouw dat koppig overeind bleef onder het geweld van de sloophamers. Wie filosofeert, zou er eigenlijk op ieder moment mee moeten kunnen ophouden, wanneer *hij* dat wil. Nadat ik de *Tractatus* had beëindigd, dacht ik alle problemen achter mij te hebben gelaten. Maar toen stond ik opeens voor een gapende leegte. Ik had de ladder die ik zelf overeind had gezet sport voor sport beklommen en daarna onder mij weggeschopt. Begrijp je?

- B: Als ik je zo bezig hoor, moet ik aan mijn man denken. Die zegt altijd dat de zin van zijn leven de ziekte van de anderen is.
- W: Zichzelf overbodig maken, dat is het wat een filosoof moet doen. Een probleem moet hij behandelen als een ziekte waarvan hij zichzelf en de anderen wil genezen. Als een gezwel dat wordt weggesneden.
- B: Ik krijg de indruk dat jij de mensen wil doen stoppen met denken.
- W: Men zou zijn eigen dokter moeten worden. Wie de wereld wil verbeteren, kan het best met zichzelf beginnen. Het heeft geen zin anderen iets op te leggen waarin ze niet geloven. (*pauze*) Toen ik voor de eerste keer de Bijbel las, werd ik getroffen door de vele onopgeloste problemen die erin voorkomen. Later heb ik begrepen dat juist daarin de kracht van de Schrift ligt. Iedereen moet zijn eigen antwoorden zoeken, anders zijn ze waardeloos. (*pauze*) Alleen diegenen die een historische waarheid in de Bijbel menen te vinden, komen bedrogen uit, want die is er niet.
- B: Nu nog straffer! Wil je zeggen dat Christus niet echt heeft geleefd?
- W: De Schrift bestaat. Dat zou voldoende moeten zijn.
- B: Geloof jij eigenlijk wel in iets?
- W: (*Strekt zijn rug*) In mezelf natuurlijk. Dat moet wel.
- B: En dat is geen hoogmoed?
- W: Als ik niet eens in mezelf kan geloven, in wie dan wel? Het zijn zij die blindelings in anderen geloven, die vroeg of laat altijd ontgoocheld of bedrogen worden.
- B: Maar je wilt mij toch niet wijsmaken dat je nooit aan jezelf hebt getwijfeld? Dat kan toch niet.
- W: Voor twijfel moet je, bij manier van spreken, ruimte scheppen in je

hoofd. Twijfelen heeft alleen zin als er ook zekerheden zijn. *(pauze)*
Twijfelen aan God zou ik dus zinloos noemen.

B: Jamaar, wat is het nu? Bestaat Hij wel of niet, volgens jou?

W: *(Staat op, beweegt rusteloos langs het publiek heen)* Daar gaat het niet om. Wat heeft dat met geloven te maken? Wat de christelijke leer beweert over het voortbestaan van de ziel is pure onzin. Alleen al ter wille van de waarheid moet je zulke heiligschennende gedachten afzweren. Het enige wat de godsdienst kan, is de mens leren omgaan met zijn pijn en verdriet. Wie geen troost vindt in zijn geloof zal die waarschijnlijk nergens vinden. En al de rest is bijkomstig.

B: Het leven is niet voor iedereen een probleem. Ik ken mensen die heel gelukkig zijn met wat ze hebben, en zonder zich in al die zware vragen te verdiepen. Misschien wel juist daarom.

W: Je hebt groot gelijk.

B: *(verbaasd)* Dat meen je niet?

W: Toch wel. Wie van zijn leven een probleem maakt, lijkt... *(fixeert enkele toeschouwers)* hoe zal ik het zeggen... niet op de goede manier te leven. Alsof de kleren die hij draagt hem hinderen. Misschien passen ze hem niet en moet hij er andere zoeken, maar het kan ook dat hij kieskeurig is en niet zomaar eender wat wil dragen. *(pauze, richt iedere vraag tot een andere toeschouwer)* Wat zouden we denken van iemand die bereid is alles aan te trekken? Dat hij te weinig belangstelling heeft voor zichzelf? Of dat hij onverschillig en smaakloos is, en er maar op los leeft, blind als een mol? *(pauze)* Hoe je met dat soort levensproblemen omgaat, daar komt het op aan. Sommigen gaan eraan ten onder, alsof ze bezwijken onder een ondraaglijke last, anderen ontdekken er een houvast in, of zelfs een vorm van geluk. Iets wat hun leven richting geeft.

B: Dat iemand een probleem maakt van zijn leven, dat is zijn zaak, maar dat hij daar ook nog genoeg in schept, neen, dat gaat toch echt te ver. Daarstraks zei je trouwens zelf dat zulke moeilijkheden er alleen maar zijn om uit de weg te worden geruimd.

W: *(gaat lusteloos tot aan het bed en laat zich zuchtend op de rand ervan neerzakken)* Ik ben moe. Laten we over iets anders praten.